

УДК 330.3:332.05

Людмила Володимирівна ЄЛІСЄЄВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки природокористування та економічної теорії, Східноєвропейський національний університет ім. Л. Українки,
e-mail: ludmyla_kozak@ukr.net

СУЧАСНІ УРБАНИЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Єлісєєва, Л. В. Сучасні урбанізаційні процеси: основні тенденції та виклики / Людмила Володимирівна Єлісєєва // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58. – С. 11–17.

Анотація. У статті проаналізовано основні тенденції та інтенсивність урбанізаційних процесів у різних регіонах світу. З'ясовано особливості африканського урбанізаційного парадоксу та суть «азіатського урбаністичного століття». Узагальнено основні етапи інституціоналізації міського розвитку на міжнародному рівні. Конкретизовано позитивні ефекти та негативні наслідки пришвидшення урбанізаційних процесів та еволюцію функцій міст. На підставі даних міжнародної статистики з'ясовано, що в сучасних умовах спостерігається сповільнення урбанізації. Проаналізовано темпи зміни чисельності населення міста Києва порівняно з іншими столицями Східної, Західної Європи з 1990 р. та прогноз ООН до 2025 року. Охарактеризовано особливості методики використання нового міжнародного індексу – the City Prosperity Index. Проаналізовано рейтинг українських міст порівняно з іншими містами за п'ятьма основними критеріями – рівнями продуктивності, розвитку інфраструктури, соціального сервісу, рівності й соціальної згуртованості, екологічної стійкості. Досліджено динаміку чисельності населення найбільших українських міст та виявлено низку специфічних викликів і загроз, які виникли в Україні на сучасному етапі. Розроблено рекомендації для отримання позитивного ефекту від урбанізаційних процесів.

Ключові слова: урбанізація; міжнародний індекс the City Prosperity Index; міжнародні інститути розвитку міст; кооперація міст; міська конкуренція.

Людмила Владимировна ЕЛИСЕЕВА

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики природопользования и экономической теории, Восточноевропейский национальный университет им. Л. Украинки, e-mail: ludmyla_kozak@ukr.net

СОВРЕМЕННЫЕ УРБАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ: ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ВЫЗОВЫ

Елисеєва, Л. В. Современные урбанизационные процессы: основные тенденции и вызовы / Людмила Владимировна Елисеєва // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 3. – № 58. – С. 11–17.

Аннотация. В статье проанализированы основные тенденции и интенсивность урбанизационных процессов в различных регионах мира. Выявлены особенности африканского урбанизационного парадокса и сущность «азиатского урбанистического века». Обобщены основные этапы институционализации городского развития на международном уровне. Конкретизированы положительные эффекты и негативные последствия ускорения урбанизационных процессов и эволюция функций городов. На основании данных международной статистики выяснено, что в современных условиях наблюдается замедление урбанизации. Проанализированы темпы изменения численности населения города Киева по сравнению с другими столицами Восточной, Западной Европы и США с 1990 г. и прогноз ООН до 2025 года. Охарактеризованы особенности методики использования нового международного индекса – the City Prosperity Index. Проанализированы рейтинги украинских городов по сравнению с другими городами по пяти основным критериям – уровню производительности, развития инфраструктуры, социального сервиса, равенства и социальной сплоченности, экологической устойчивости. Исследована динамика численности населения крупнейших украинских городов и выявлен ряд специфических вызовов и угроз, которые возникли в Украине на современном этапе. Разработаны рекомендации для получения положительного эффекта от урбанизационных процессов.

Ключевые слова: урбанізація; міжнародний індекс the City Prosperity Index; міжнародні інститути розвитку городів; кооперація городів; городська конкуренція.

Liudmyla YELISIEIEVA

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Environmental Economics and Economic Theory, Lesya Ukrainka Eastern European National University, e-mail: ludmyla_kozak@ukr.net

MODERN PROCESSES OF URBANISATION: THE MAIN TRENDS AND CHALLENGES

Yelisieieva, L. (2015), Modern processes of urbanisation: the main trends and challenges. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Suchasni urbanizatsiini protsesy: osnovni tendentsii ta vyklyky; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 58, pp. 11–17.

Abstract. *The main tendencies and intensity of urban processes in different regions of the world are analyzed in the article. The peculiarities of African urban paradox and the notion of «Asian urban century» are defined. The major stages of urban development institutionalization on the international level are summarized. The positive effects and negative outcomes of the urban processes increase and cities' functions evolution are specified. On the basis of international statistics, it is found out that there was an urban slowdown in modern conditions. The speed of change of Kyiv population number comparing to other capitals of Eastern and Western Europe and the USA from 1990 and the United Nations organization's prediction till 2025 are analyzed. Specific methodologies of new international index usage (the City Prosperity Index) are characterized. The rating of Ukrainian cities comparing to other cities according to 5 main criteria: productivity level, infrastructure development, social service, equality and social consolidation, ecological resilience are analyzed. Dynamics of small Ukrainian cities population number is researched and some specific challenges and threats which appeared nowadays in Ukraine are defined.*

Keywords: *urbanization; international index (the City Prosperity Index); international institutes of city development; cooperation of cities; urban competition.*

JEL classification: *R110, R510, J100, O500*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з характерних рис нової економіки XXI ст. стало прискорення урбанізаційних процесів. Якщо сторіччя тому лише дві людини із десяти проживали в містах, то в XXI ст. людство увійшло в так званий «урбаністичний міленіум». За підрахунками науковців ООН, до середини XXI ст. сім із десяти осіб мешкатимуть у міських населених пунктах [1, с.26]. Сприятливі умови для цього склалися роками, проте урбанізація створила й продовжує створювати низку можливостей та загроз для суспільного розвитку, вивчення яких потребує детального аналізу. Крім того, поглиблення глобалізаційних процесів, зміна форм суспільної комунікації, поширення використання Інтернет-технологій зумовили виникнення низки особливостей урбанізації, вивчення яких є актуальним у сучасних умовах.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вищезазначена проблема не є новою, тому існує чимало публікацій зарубіжних і вітчизняних науковців, присвячених її окремим аспектам. Найбільш вагомий внесок у вивчення проблеми здійснили представники ООН-ХАБІТАТ – організації, яка займається вивченням урбанізації на міжнародному рівні. Особливо цінними для нас виявилися їх статистичні звіти «State of the World's Cities 2010/2011. Bridging The Urban Divide» [1], «Cities and climate change» [2], «Planning and design for sustainable urban mobility» [3] та ін. Не менш важливими є праці вітчизняних науковців, які досліджують проблеми глобального міста (Н. Німченко [4], О. Трушенко [5]) та їх роль у формуванні соціально-орієнтованого креативного простору (Р. Крамаренко [6]) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Трансформаційні процеси, які відбуваються в сучасній інформаційній економіці, створюють нові можливості та загрози, що не вивчалися раніше. Водночас розширився перелік напрямів дослідження міського розвитку. Якщо раніше він вивчався у взаємозв'язку з демографічними тенденціями, можливостями продовольчого забезпечення, подолання бідності, то тепер

також аналізується його вплив на кліматичні зміни, особливості споживацької поведінки, муніципальну політику тощо. Недостатньо вивченими залишаються аспекти дослідження міст як осередків формування людського, соціального капіталу, креативних індустрій тощо. Крім того, події, які нині відбуваються в Україні зумовлюють специфіку урбанізаційних процесів національної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування основних тенденцій та викликів, пов'язаних із прискоренням урбанізації в світі. Для цього на підставі звітів міжнародних організацій та національних інституцій проаналізуємо динаміку цих процесів, закономірності їх поширення, інтенсивність у різних регіонах світу, соціально-економічні, суспільно-політичні, екологічні наслідки та спроби міжнародного контролю за цим явищем.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні п'ятдесят років урбанізаційні процеси значно пришвидшилися. За прогнозами ООН до 2050 р. дві третини населення будуть жити у містах. Для різних регіонів світу характерна різна інтенсивність урбанізаційних процесів. Якщо в 1950-х рр. чисельність міського населення переважала у розвинених країнах, то нині майже сім із десяти міст припадає на країни, які розвиваються. На сьогодні сукупна чисельність населення Нью-Делі (Індія), Мумбаї (Індія), Дакка (Бангладеш), Лагос (Нігерія), Кіншаса (Демократична Республіка Конго), Карачі (Пакистан) перевищує загальну чисельність європейського населення [1, с.15].

У документах ООН-ХАБІТАТ прогнозується, що в 2025 р. сукупна чисельність урбанізованого населення Африки, Європи, Латинської Америки й Карибського регіону складе 642 млн., 566 млн., 560 млн. осіб відповідно [7]. Варто відмітити, що такі підрахунки кореспондують з прогнозами основних тенденцій зростання загальної чисельності населення в різних регіонах. Передбачається, що в 2010–2050 рр. половину прогнозованого росту населення в світі забезпечать дев'ять країн – Індія, Пакистан, Нігерія, Ефіопія, США, Демократична Республіка Конго, Танзанія, Китай і Бангладеш. Водночас упродовж цього періоду в сорока п'яти країнах очікується зниження чисельності населення, зокрема, в Білорусії, Болгарії, Боснії-Герцеговині, Угорщині, Німеччині, Гренландії, Грузії, Кубі, Латвії, Литві, Молдавії, Польщі, Росії, Румунії, Україні, Хорватії та Японії [8, с.22]. Тому, вважається, що найбільші темпи зростання населення та міського населення, зокрема, продемонструють Азія та Африка.

Незважаючи на достатньо швидкі темпи урбанізації в Африці, загальні темпи збільшення чисельності населення значно випереджатимуть темпи урбанізації. Через це припускається, що до 2025 р. Африка перетвориться на континент з найменшою часткою міського населення (45%) [7, с.28].

На сьогодні ж більша половина міського населення проживає в Азії. З початку XXI ст. тут зосереджено майже 65% усього приросту міського населення. У зв'язку з цим науковці часто стверджують про початок «Азіатського урбаністичного століття» [9]. Для міст Азії характерна значна концентрація населення, тому десять із найбільш густонаселених міст знаходяться саме тут. Зокрема, Делі й Шанхай уже приєдналися до так званих мета-міст, чисельність населення яких перевищує 20 млн. осіб. Припускається, що до 2020 р. ще три азійські міста – Пекін, Дакка, Мумбаї – увійдуть до цього переліку.

Водночас найбільш урбанізованим регіоном у світі все-таки залишається Латинська Америка та країни Карибського басейну, де 80% населення проживає у містах порівняно з 73% у Європі. Переважання чисельності міського над сільським населенням було досягнуто ще на початку 1960-х рр., що на десять – сорок років раніше, ніж в інших регіонах. У такий спосіб можна стверджувати, що урбанізаційні процеси з різною інтенсивністю протікають в різних регіонах та частка міського населення у світі продовжуватиме зростати.

Від часу виникнення міст їх функції суттєво еволюціонували [10, с.25]. В доіндустріальний період місто – політичний і культурний центр. Концентрація платоспроможного попиту визначила їх функції як торгових і ремісничих осередків. Промислова революція перетворила міста в центри промислового виробництва. Проте у другій половині XX ст. змінилася функціональна орієнтація багатьох міст: промисловість

поступово залишала міста, зумовлюючи занепад монокультурних міських населених пунктів. Сучасні форми виробництва призвели до дезурбанізації промисловості, зберігши за містами роль інноваційних центрів. Міста стали осередком споживання, інновацій, культурного розвитку, формування людського й соціального капіталу тощо.

До основних передумов розвитку міст можна віднести прискорення темпів зростання чисельності населення, недостатній розвиток інфраструктури в селах, створення нових робочих місць у містах тощо. Наприклад, у 1960-х рр. унаслідок концентрації виробництва в міських населених пунктах зріс попит на некваліфіковану робочу силу, що стимулювало внутрішню міграцію із сіл до міст. Переваги проживання у місті отримали як виробники, так і споживачі. Вигоди споживачів полягали в збільшенні пропозиції товарів, зниженні ціни на товар унаслідок високої конкуренції підприємств, розвитку вузькоспеціалізованого виробництва та соціальної інфраструктури тощо. Для виробників позитивний ефект урбанізації був пов'язаний зі створенням компактного ємкого ринку споживчих товарів, скороченням транспортних витрат, збільшенні можливостей нарощування виробництва та економії на масштабі тощо. Прискорення урбанізаційних процесів мало низку кумулятивних ефектів. Розвиток виробництва в містах зумовив зростання доходів міського населення, а, відповідно, його споживання й заощадження. Це стимулювало інвестиційні процеси та подальше розширення виробництва. Водночас збільшення розриву в доходах міського та сільського населення зумовлювало додатковий приплив робочої сили із сіл. Загалом збільшення концентрації населення в містах має неоднозначні соціально-економічні та екологічні наслідки. Після урбанізації соціально-економічні проблеми, які до цього були достатньо розпорошеними, виявилися територіально сконцентрованими на відносно незначній території країни. Це посилює соціальну напругу та створює додаткові ризики для добробуту кожного з мешканців. Крім того, через значний вплив дешевої робочої сили підвищився рівень незайнятого населення й погіршилася криміногенна ситуація у містах.

Розвиток міст впливає і на навколишнє середовище. У міжнародних документах ООН визначено, що міста здійснюють 80% викидів парникових газів [2, с.15–25]. Останнім часом такі дані ставляться під сумнів та припускається, що в глобальному сенсі тяжіння людей до міст може позитивно вплинути на навколишнє середовище. Д. Сетервейт із організації з досліджень проблем стійкого розвитку МІОР (ПЕД) довів, що міські території викидають лише 3–40% вуглекислого газу – набагато менше, ніж стверджувалося раніше. Наступні дослідження показали, що лондонець здійснює половину викидів середньостатистичного британця, а кожен житель Нью-Йорка – лише 30% порівняно з середнім жителем США. У столиці Бразилії міщанин забруднює навколишнє середовище на 18% менше, ніж загалом у країні. Виняток становить Китай. Жителі Пекіна та Шанхая виробляють вуглецевого газу більше, ніж люди, які живуть у сільській місцевості [8, с.170]. Водночас серед наслідків урбанізаційних процесів відзначають також значне розширення міст за межі їх адміністративних кордонів, зростання автомобільної залежності та збільшення кількості випадків із земельною спекуляцією тощо. З іншого боку, вища щільність проживання населення змушує поступово відмовлятися від особистого транспорту на користь громадського, тому цим варто скористатися для розвитку екологічно чистого вело-транспорту [3]. Крім того, збільшення чисельності міського населення може привести до зростання доходів місцевих бюджетів, а відповідно дати поштовх для озеленення міст, створення «міських ферм», органічного овочівництва тощо.

Серед нових викликів урбанізаційних процесів є розвиток міст як творчих і суспільно-політичних майданчиків. Використання Інтернет-технологій та поява соціальних мереж зумовила збільшення швидкості передачі інформації, а тому розвиток професій та навчання з гнучким графіком – фрілансерство, аутсорсинг, дистанційне навчання, – які можуть зменшити транспортне навантаження міст. Крім того, саме в містах продукуються найбільш активні соціальні рухи, де кількість критично мислячих осіб є вищою, ніж у сільській місцевості [6, с.112–114; 7]. Прикладом потужних соціальних рухів є «Occupy Wall Street» у Нью-Йорку, міські осередки Арабської весни в Північній Африці й Середньому Сході,

іспанський рух Indignados, які вимагають покращення якості державних і громадських інститутів тощо. Ці протести підкреслили той факт, що економічне зростання є обов'язковою, але не єдиною умовою для забезпечення суспільного добробуту. Не менш важливе значення має соціальна включеність, якої за сприятливих умов легше досягнути у містах, де щільність населення є дуже значною.

На міжнародному рівні необхідність розвитку міст була усвідомлена в другій половині ХХ ст., коли розпочався процес створення міжнародних інститутів, відповідальних за їх розвиток. Перша конференція ООН, присвячена розгляду проблем населених пунктів, відбулася у Ванкувері в 1976 р. й отримала назву Хабігат І. Серед основних передумов розвитку міст було відзначено прискорення темпів зростання чисельності населення й збільшення вимушеної внутрішньої міграції. Наслідками стихійних урбанізаційних процесів стали поглиблення нерівності в забезпеченні житлових умов, соціальної сегрегації, расової дискримінації, високий рівень безробіття, безграмотності, захворюваності, бідності, занепад традиційних культурних цінностей, а також виникнення проблем перенаселення, забруднення навколишнього середовища та зростання психологічної напруги в містах тощо [5]. Міста пропонувалося розглядати як «засіб та ціль розвитку», основним завданням яких мало стати підвищення якості життя населення. За результатами діяльності Ванкуверської конференції була створена Комісія з розвитку населених пунктів, метою якої стала міжнародна співпраця у сферах житлового будівництва та усунення нерівності в розвитку населених пунктів.

У 1996 р. у Стамбулі відбулася Друга конференція щодо розвитку населених пунктів, на якій було прийнято два ключові документи – «Повістка дня Хабігат», так званий всесвітній План дій щодо стійкого розвитку населених пунктів, та Стамбульська декларація, відповідно до умов якої учасники взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення безпеки, життєздатності, продуктивності й стійкого розвитку населених пунктів для усіх людей планети. У Стамбульській декларації зазначалося, що «великі й малі міста – центри цивілізації, які є рушійними силами економічного розвитку та соціального, культурного, духовного й наукового прогресу» [11, с.1]. З метою підвищення рівня якості життя в містах державним інститутам пропонувалося звернути увагу на проблеми зростання рівня безробіття, бідності, соціальної ізоляції, нестійкості сімей, відсутність базової інфраструктури та послуг, адекватного міського планування, деградацію навколишнього середовища та зростання вразливості населення й господарства від стихійних лих тощо. Відповідно до принципів Стамбульської декларації «наші міста повинні бути такими, щоб у них люди могли жити повнокровним життям, зберігаючи гідність, міцне здоров'я, безпеку, щастя і надію» [11, с.2]. У документі також бралися зобов'язання забезпечити безпечні та здорові умови розвитку для жінок, дітей і молоді; соціальне включення осіб з інвалідністю; створення фінансових можливостей для вирішення житлових проблем населення тощо.

У червні 2001 р. у Нью-Йорку відбулася 25-а спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН «Стамбул+5», присвячена оцінці реалізації «Повістки дня Хабігат». У ході сесії країни-члени ООН прийняли «Декларацію щодо розвитку міст та інших населених пунктів в новому тисячолітті», що означила принципи й цілі стійкого розвитку міст та інших населених пунктів. 12 грудня 2001 р. 56-а сесія Генеральної Асамблеї ООН прийняла резолюцію щодо підвищення статусу Центру ООН щодо населених пунктів (Хабігат) до рівня повноправної Програми ООН щодо населених пунктів (ООН-ХАБІТАТ). Керівний орган Програми – Комісія з населених пунктів була перетворена на Раду управляючих Програми Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів і стала допоміжним органом Генеральної Асамблеї. З того часу вона підготувала кілька важливих документів, у яких аналізуються вектори розвитку сучасних урбанізаційних процесів.

В одному із останніх звітів ООН-ХАБІТАТ був запропонований до використання новий міжнародний індекс – the City Prosperity Index (CPI), який визначає рівень міського процвітання. Методика його обрахунку передбачає вимір п'яти показників: рівнів продуктивності виробництва, якості життя, розвитку інфраструктури, екологічної стійкості

та рівності. Його основне призначення полягає в тому, щоб «визначити слабкі й сильні сторони в розвитку міст та виявити сфери, де застосування економічної політики буде найбільш ефективним» [7]. Зазначимо, що окремо обраховується CPI 5, який включає усі п'ять складових індексу, та CPI 4, що не включає індексу рівності. Найвищі показники CPI 4 та CPI 5 характерні для столиць Австрії, США, Канади та Великої Британії; найнижчі – Ліберії, Гвінеї, Мадагаскару. У загальному рейтингу м. Київ посів 34 серед 69 досліджуваних міст, поступившись позиціями столицям сусідніх країн – Варшаві, Празі, Бухаресту та Москві. Серед слабких сторін розвитку м. Києва – недостатньо продуктивне виробництво та якість життя населення; серед сильних – рівень розвитку інфраструктури та екологічна стійкість. Варто зазначити, що обрахунок CPI має низку недоліків: 1) він розрахований для незначної кількості міст; 2) оцінює переважно столиці країни, тоді як ситуація в інших містах цієї ж держави може бути кардинально відмінною; 3) часто в містах проживає більша кількість населення, ніж вказано в офіційних даних, оскільки не всі вони є зареєстрованими.

Аналізуючи основні тенденції урбаністичних процесів в Україні 1990–2010 рр. та прогнози ООН на 2015–2025 рр. щодо міст України, де станом на 2007 р. проживало понад 750 тис. осіб, можна стверджувати про сповільнення урбанізаційних процесів. Відзначимо, що прогноз на 2015–2020 рр. був складений у 2012–2013 рр., тобто до початку суспільно-політичних процесів, які нині переживає українське суспільство. Чисельність населення цих міст, за винятком Донецька, зросла за рахунок притоку внутрішніх мігрантів зі східних областей, де рівень номінальних доходів був відносно високим. Переселене населення східних областей України та Криму шукатимуть відновлення «status quo» у великих містах, де є більше можливостей для працевлаштування. Водночас це надалі чинитиме значний тиск на ринок праці в цих містах.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, урбанізація – закономірний процес, який створює нові можливості та загрози для сучасного суспільства. Його особливості в XXI ст. полягають у тому, що найбільша інтенсивність урбанізаційних процесів характерна для держав так званого «глобального півдня» (країн Африки, Азії та Латинської Америки). Це створює нові можливості для підвищення продуктивності виробництва та «наздоганяючого розвитку» для країн, які не належать до категорії найбільш розвинених. З іншого боку, серед основних викликів урбанізаційних процесів є погіршення якості навколишнього середовища, зміна клімату, необхідність розвитку інститутів соціального сервісу та креативної індустрії. Основні перешкоди для використання переваг урбанізації – високий рівень корупції, неефективна економічна політика, відсутність суспільної довіри та суспільного договору між населенням, бізнесом та державою.

Водночас на даному етапі спостерігається сповільнення темпів розвитку цього явища в європейських країнах та Україні зокрема. Проте це не має прямого зв'язку з добробутом міського населення. Приклади багатьох європейських країн, а також Канади, демонструють, що зменшення темпів урбанізаційних процесів не завжди супроводжуються зменшенням доходу на душу населення. Нині в Україні урбанізаційні процеси мають власну специфіку. Наприклад, збільшується чисельність населення великих міст за рахунок внутрішніх мігрантів зі східних областей та Криму. Крім того, більша частина із них не є офіційно зареєстрованими, що ускладнює оцінку реального навантаження на муніципальні послуги та ризику для добробуту місцевого населення.

Таким чином, урбанізаційні процеси дають особливі можливості, для використання яких необхідні спільні зусилля суспільства, бізнесу та держави. Загострення конкуренції між містами стимулюватиме їх до пошуку ефективніших стратегій розвитку та міської кооперації у формі мета-регіонів, урбанізаційних коридорів та міст-регіонів, основні напрями яких потребують подальшого дослідження.

Література

1. *State of the World's Cities 2010/2011. Bridging The Urban Divide [Electronic source]. – Access: <http://www.unhabitat.org>.*

2. *Cities and climate change. Global report on human settlements 2013 [Electronic source]. – Access: <http://www.unhabitat.org>.*
3. *Planning and design for sustainable urban mobility. Global report on human settlements 2013 [Electronic source]. – Access: <http://www.unhabitat.org>.*
4. Німченко Н. Методичні аспекти концепції глобального міста / Н. Німченко // Вісник Дніпропетровського університету (Серія «Економіка»). – 2014. – Вип. 8 (2). – С. 197–202.
5. Trushenko O. *Global cities and their role in sustainable development of the world economy / O. Trushenko // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1. – С. 430–437.*
6. Крамаренко Р. Парадигмальні підходи до ідентифікації якості розвитку креативного міста / Р. Крамаренко // Вісник Дніпропетровського університету (Серія «Економіка»). – 2014. – Вип. 8 (1). – С. 110–119.
7. *State of the world's cities 2012/2013. Prosperities of cities [Electronic source]. – Access: <http://www.unhabitat.org>.*
8. Бэрд В. *Мировое население / [В. Бэрд; пер. с англ. Л. Киришанской] – М.: Книжный клуб «Книгоvek», 2014. – 192 с.*
9. *The State of Asian Cities 2010/2011 [Electronic source]. – Access: <http://www.unhabitat.org>.*
10. Ванкуверская декларация о населенных пунктах, 1976 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/vancouver.pdf.
11. Стамбульская декларация по населенным пунктам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/vancouver.pdf.

References

1. *State of the World's Cities 2010/2011. Bridging the Urban Divide, available at: <http://www.unhabitat.org>.*
2. *Cities and climate change. Global report on human settlements 2013, available at: <http://www.unhabitat.org>.*
3. *Planning and design for sustainable urban mobility. Global report on human settlements 2013, available at: <http://www.unhabitat.org>.*
4. Nimchenko, N. (2014), *Methodological aspects of the concept of global city [Metodychni kontseptsii hlobalnoho mista]*, Bulletin of Dnipropetrovsk University (Series «Economics»), Issue 8(2), pp. 197–202 (ukr)
5. Trushenko, O. (2011), *Global cities and their role in sustainable development of the world economy, Bulletin of the International Nobel Economic Forum, No. 1, pp. 430–437.*
6. Kramarenko, R. (2014), *Paradigmatic approaches to identifying the quality of creative cities [Paradyhmalni pidkhody do identyfikatsii yakosti rozvytku kreatyvnoho mista]*, Bulletin of Dnipropetrovsk University (Series «Economics»), No. 8 (1), pp. 110–119 (ukr)
7. *State of the world's cities 2012/2013. Prosperities of cities, available at: <http://www.unhabitat.org>.*
8. Berd, V. (2014), *World population. Trans. from Eng. L. Kirshanska [Mirovoe naselenie; per. s angl. L. Kirshanskoi], Book Club «Knigovek», Moscow, 192 p. (rus)*
9. *The State of Asian Cities 2010/2011, available at: www.unhabitat.org.*
10. *Vancouver Declaration on Human Settlements, 1976 [Vankuverskaya deklaratsiya o naseleennykh punktakh, 1976], available at: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/vancouver.pdf (rus)*
11. *Istanbul Declaration on Human Settlements [Stambul'skaya deklaratsiya o naseleennykh punktakh], available at: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/vancouver.pdf (rus)*